

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

Gazdasági, Pénzügyi és Kereskedelmi Bizottság

17.9.2012

MUNKADOKUMENTUM

Nyersanyag-kereskedelem az Unió, valamint Latin-Amerika és a Karib-térség között

Előadó az EP részéről: Catherine Grèze (Verts/ALE)

I. Egy igazságosabb kereskedelem felé

A nyersanyagok olyan alapanyagok, amelyekből redukciójukat, feldolgozásukat vagy más nyersanyagokkal való vegyítésüket követően késztermék állítható elő. A kifejezés tehát a természetből származó alapanyagokat jelöli, amelyek ott feldolgozatlan állapotban találhatóak. Ezért nyersanyagoknak tekinthető a latex, a vasérc, a nyers kőolaj, a fa, a szén, az arany, az ezüst, a lítium, a réz, az ólom vagy az alumínium.

Latin-Amerika számos országa hosszú bányászati kitermelési múltra tekint vissza, és az e régió és az Európai Unió (EU) közötti kapcsolatokat századokon át a nyersanyag-kitermelés alakította. Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy a Latin-Amerika és az EU közötti hagyományos kapcsolat az európai térségből a régióba érkező jelentős közvetlen külföldi befektetés révén mára erős üzleti kötelékké alakult. Az EU statisztikai hivatala, az Eurostat adatai szerint az Unió a világkereskedelem 20%-át uralja, és Latin-Amerika második kereskedelmi partnere. Latin-Amerika mindig is főként elsődleges nyersanyagokat értékesített az Egyesült Államok és az EU részére, ahonnan magas hozzáadott értéket tartalmazó feldolgozott termékeket vásárolt. Latin-Amerika kiviteli termékei között magas hányadot képviselnek a kitermelőipar termékei (18%), a nyersanyagok (2,4%), az üzemanyagok (11%), a feldolgozott termékek (10%), a vegyipari termékek (5%), a gépek és közlekedési eszközök (3%) és az autóipari termékek (11%). Az EU fejlett technológiával előállított, magas hozzáadott értékű termékeket ad el Latin-Amerikának, például agráripari gépeket, szállítási berendezéseket és vegyipari termékeket. A kereskedelem utóbbi két évtizedben tapasztalható élénkülése a befektetések növekedésével párhuzamosan ment végbe: 1990 és 2001 között az érc-kitermelésbe irányuló globális befektetések 400%-kal növekedtek, 2005-ben pedig a régióba érkezett a globális befektetések 23%-a.

A nyersanyag-kereskedelem az Európai Unió számára is fontos kihívás, amint azt az Európai Bizottság „Nyersanyag-politikai kezdeményezés – az európai gazdasági növekedés és foglalkoztatás kritikus szükségleteinek kielégítése” című 2008-as közleménye (COM(2008)0699) is jelzi. Az európai ipar a nyersanyag-ellátás tekintetében növekvő nehézségekkel néz szembe, és különösen igaz ez az Európai Bizottság által megnevezett 14 kritikus nyersanyagra. Európai iparának jövőjét nagymértékben ezek a – nem energetikai és nem mezőgazdasági – nyersanyagok határozzák meg. Ezek az erőforrások különösen fontos szerepet játszanak a fenntartható és alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdaság felé való átmenetben, hiszen fejlett technológiájú termékekben hasznosulnak katalizátorként, akkumulátorok alkotóelemeiként vagy megújuló energiát előállító létesítményekben felhasznált alapanyagként. Továbbá, az Európai Parlament 2011. szeptemberi, a hatékony európai nyersanyag-politikai stratégiáról szóló állásfoglalása (2011/2056(INI)) szerint e kihívás az EU és a harmadik országok közötti, mindkét fél javát szolgáló új és innovatív együttműködési partnerség lehetőségét rejti magában.

A nyersanyag-kereskedelem ezért mind az EU, mind Latin-Amerika számára fontos kihívás. A két régió ebben az ágazatban szorosan egymásra van utalva, ezért közösek az értekeik és prioritásaik: a béke és a biztonság megteremtése, a demokrácia megerősítése és az emberi jogok előmozdítása.

A valódi fejlődés egyik fő akadályja azonban még mindig az, hogy a nyersanyagok túlsúlyban vannak a latin-amerikai országok exportpalettáján – a hatvanas évek

terminológiája szerint ez volt „a régió exportjának meghatározó eleme”. 50 év elteltével és a latin-amerikai termelési szerkezet bizonyos fokú diverzifikációja ellenére ez a jellemző lényegében nem változott; ellenkezőleg: a régió bizonyos országaiban még hangsúlyosabbá vált.

Kívánatos lenne, hogy a termelés és a Latin-Amerikából az Európai Unióba irányuló kivitel alapját közép- és hosszú távon a nyersanyagok hozzáadott értékkel bíró termékeké történő feldolgozása képezze, mivel mindez Latin-Amerikát a fenntartható gazdasági fejlődés ideális terepévé tenné és a termelési eszközök korszerűsítését idézné elő. Emellett ez egy módja lehet a mindkét fél számára előnyös kapcsolatok ösztönzésének. Ily módon, az erőforrások kitermelése a nemzeti gazdaságokat adófizetés vagy a jogdíjak emelése révén növelhetné, ami alapvető a saját források fejlődést elősegítő mozgósításához és a termelési ágazat diverzifikációjába történő befektetésekhez.

II. Egy fenntarthatóbb gazdasági modell felé

A. A gazdasági függés veszélye a válságidőszakban

Az Európai Unió jelenleg mély gazdasági válságot él át. Ez természetesen hatással van az Unióval kereskedelmi kapcsolatokat ápoló országokra is, hiszen a válság a világ tőkepiacainak destabilizációját idézte elő: a nyersanyagárak csökkenése és az Unió gazdasági recessziója következtében az Unióba irányuló latin-amerikai export 2008 májusa és 2009 májusa között 24%-kal esett vissza. Azonban 2009. év második félévétől kezdődően a nyersanyagárak emelkedésének köszönhetően az Unióba irányuló latin-amerikai export ismét fokozatosan bővíthetett. Ez a helyzet ugyanakkor rámutatott arra, hogy a túlzottan egyetlen régióra összpontosuló gazdasági kapcsolatok milyen kockázatot hordoznak magukban.

A válság természetesen még távolról sem ért véget és bármikor megismétlődhet. Az EU jelenlegi nehéz helyzete a kereskedelmen, a befektetéseken, a hazautalásokon és az országok költségvetési egyensúlyán keresztül érezhető hatását Latin-Amerikában. A Latin-amerikai és Karib-térségi Gazdasági Bizottság (ECLAC) tanulmánykészítő csoportjának vezetője, Daniel Titelman szerint az úgynevezett *subprime jelzáloghitelek* okozta pénzügyi válság még csak az „első félidő” volt, amelyből a régió nagyon jól jött ki. A görögországi helyzettel és a fertőzés az Unió más gazdaságaira – Portugáliára vagy Spanyolországra – történő esetleges továbbterjedésével a „második félidő” épphogy elkezdődött. Amint azt az IMF legutóbbi jelentése megállapítja, „Az ismeretlentől való félelem igen heves”. Ebben a bizonytalanságban bekövetkezhet a gazdasági válság eszkalálódása, és a növekedés mértéke csökkenhet. E veszélyes gazdasági függőség megszüntetésének kulcsa tehát a saját termelési eszközök fejlesztése, a hozzáadott értéket hordozó termékek előállításának ösztönzése, a gazdaság diverzifikálása és mindezek által a pusztán a kitermelésre alapozott gazdaságban rejlő veszélyek kiküszöbölése.

B. A mezőgazdasági ágazatot és a vízhez való hozzáférést fenyegető veszélyek

Latin-Amerika mezőgazdasági ágazatának minden esélye megvan arra, hogy kiváló minőségű termékekkel és – a kontinens több mint húsz országára jellemző alacsony munkaerőköltségeknek köszönhetően – versenyképes árakkal hódítsa meg a világi piacait. A

termékeny földek iránti verseny következtében azonban fennáll a veszélye annak, hogy az árunövényt termeszto ágazat kiszorítja az élelmiszernövény-termesztést folytató – gyakran családi és paraszti – gazdaságokat. Ezenkívül a földeket nyersanyag-kitermelés céljából sokszor koncesszióba adják a kitermelő vállalatoknak, így a földművelők helyét gyakran a nagy bányászati projektek foglalják el.

A bányászati kitermelés valamennyi szakasza nagy mennyiségű víz felhasználásával jár. Egyes – külszíni fejtésű – bányák naponta akár 100 millió liter vizet is elhasználnak. A bányászati tevékenység során felhasznált vizek szennyeződése és az aranykitermelésnél alkalmazott, nagy mennyiségű cianidot igénylő lúgozási technika, az érc-kitermeléssel járó porszennyezéssel tetézve komoly egészségügyi problémákat idézhet elő, és visszafordíthatatlanul károsíthatja az ökoszisztémát, a bányaterület környékén elterülő mezőgazdasági földeket, valamint a medencéket és a folyókat.

A társadalmi konfliktusok kialakulásának esélye igen nagy. Összességében a latin-amerikai bányakitermelések egyharmada (337-ből 139 eset) vezetett konfliktushoz a társaságok és a koncesszióba adott területeken élő közösségek között. A vízzel kapcsolatos konfliktusok veszélye természetesen sokkal nagyobb a vízhiányos és a mezőgazdasági termelési területeken. Egyre több megmozdulást szerveznek a bányászat által érintett közösségek, elsősorban a földművelők és az őslakosok, akik nyilvánvalóan nyugtalanok egészségük és környezetük érintettsége miatt, ismerik a káros hatásokat és nemigen vehetnek részt a döntéshozatalban és főleg a feltárási és kitermelési engedélyek odaítélésében, amiről egyoldalúan az állami vezetés határoz. A bányászati kitermeléshez kapcsolódó fent említett kockázatokat a Nemzetközi Bányászati és Fémipari Tanács is felismerte, ami jól mutatja, hogy a konfliktusok az ágazat globális stratégiai problémájává léptek elő.

Ezért szintén lényeges, hogy a régió az őserdők, vízkészletek és ásványi erőforrások védelmét szolgáló közös politikával rendelkezzen, amelyet Latin-Amerika környezetének megóvása érdekében az EU-nak is el kell fogadnia. Az Európai Uniónak, mint a Latin-Amerikából származó alaptermékek vásárlójának, továbbra is biztosítania kell a politikai teret az erőforrások megőrzését és tiszteletben tartását szolgáló konkrét megegyezések létrejöttéhez.

C. A nyersanyagok kimerülésének veszélye

A nyersanyagok Európába áramlása azt is jelentette, hogy Latin-Amerika az elsődleges termékek jelentős beszállítójává vált. Ez a helyzet a természeti erőforrások túlzott mértékű kitermelése esetén akár a régió környezeti fenntarthatóságát is veszélyeztetheti. A jelenlegi körülmények, azaz az erőforrások végeessége tehát egy fenntarthatóbb kitermelési modell alkalmazását teszi szükségessé. A megfelelő és kevésbé szennyező technológia alkalmazása (erőforrás-hatékonyság), az újrafelhasználás és az újrahasznosítás, a törekvés arra, hogy hozzáadott érték jöjjön létre a származási régióban, valamint a termelési forrásoknak és a foglalkoztatási lehetőségeknek az értéklánc felső szintjei felé történő diverzifikálása a minimálisra csökkentheti a függést és akár egészen a jövő generációinak érkezéséig biztosíthatja a régiók életben maradását.

Ezért nagyon fontos, hogy az EU és tagállamai a fenntarthatóbb bányászati kitermelési módszerek, a hatékonyabb nyersanyag-felhasználás és az újrahasznosítás terén szerzett

tapasztalatok átadásával támogassák a fejlődő országokat. Ez az, amit az Európai Bizottság „Nyersanyag-politikai kezdeményezés – az európai gazdasági növekedés és foglalkoztatás kritikus szükségleteinek kielégítése” című közleménye (COM(2008)0699), valamint a 2008-as közleményt kiegészítő 2011. évi közlemény hangsúlyoz.

D. A Rio +20 és a fenntartható fejlődés felé való átmenet iránti nemzetközi elkötelezettség

A Rio +20 konferencia ismét megerősítette a nemzetközi közösség számára, hogy a jelenlegi termelési és fogyasztási modellt meg kell változtatni. A természeti erőforrások racionálisabb és fenntarthatóbb felhasználása az új modell lényegi eleme, nemcsak a kitermeléshez kapcsolódó környezeti költségek miatt, hanem bizonyos alapvető és létfontosságú természeti erőforrások hiányának vagy akár kimerülésének veszélye miatt is.

III. Környezetbarát beruházások: befektetések a jövőbe

Történelme során talán a jelenlegi időszak kínálja a legjobb lehetőséget Latin-Amerikának termelési eszközeinek fejlesztésére és arra, hogy a világ egyik vezető régiójaként pozicionálja magát. Másrészt az figyelhető meg, hogy a BRIC-országok a nemzetközi kereskedelem főszereplőivé lépnek elő, ami a nemzetközi tőke mozgások átrendeződésével jár. Fontos megjegyezni, hogy a rendkívül gyors gazdasági növekedést felmutató úgynevezett BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) figyelme a megújuló energiák felé fordult, tudatában annak, hogy a bányászat mindig inkább a nemzetközi tőkének kedvezett, jövátéhetetlen környezeti és társadalmi károkat okozott, ugyanakkor konzerválta a bányászati régiók szegénységét.

Kína 2010-ben, az egymást követő második évben is megőrizte vezető helyét a megújuló energiákba legtöbbet befektető országok nemzetközi rangsorában. A napelemek több mint felét (55%-át) kínai vállalatok állították elő, míg az európai vállalatok ugyanebben az évben a világ napelemgyártásának mindössze 13%-át adták. Ugyanebben az évben a megújuló energiák fedezték Kína teljes villamos kapacitásának közel 26%-át, villamosenergia-előállításának 18%-át és energia-végfelhasználásának több mint 9%-át. Ehhez hasonló módon a világon megépített új szélenergiák 50%-át Kínában helyezték üzembe. A BRIC-csoport egy másik országában, Indiában számos szélenergiagyártó cég működik. A szélenergiából származó 13 GW kapacitással az ország a globális rangsor ötödik helyére került. Az ország a megújuló energiákba irányuló befektetései (3,8 milliárd) révén 2010-ben a globális rangsor nyolcadik helyét foglalta el.

A kolumbiai exporttámogatási hivatal, a PROEXPORT kereskedelmi információs igazgatója, Silvia Reyes szerint Latin-Amerika nemcsak nem megújuló erőforrásokban – szénben, kőolajban és földgázban – gazdag, hanem vízienergia-készletének és a biomasszában rejlő lehetőségeknek köszönhetően kiváló adottságokkal rendelkezik az emberiség jövőjét jelentő megújuló energia termelésére, ezért adottak a feltételek ahhoz, hogy ez az évszázad legyen Latin-Amerika „arany százada”.

IV. Konkrét javaslatok

A két régió közötti megállapodások javítása és a folyamatban lévő tárgyalások új irányba terelése

Az említett veszélyek miatt mára szükségessé vált a nyersanyagágazat szabályozásának javítása. A nemzetközi kereskedelem jelenlegi keretét az EU és Latin-Amerika közötti kétoldalú beruházási megállapodások adják. E szabadkereskedelmi megállapodások bizonyos elemei azonban konfliktusok kialakulásához vezethetnek, ami veszélyezteti a két régió közötti kereskedelmet. Lássunk néhány fontos pontot:

a) A nemzeti elbánás elve

A két régió közötti megállapodásokban kvázi automatikusan szereplő elv veszélyezteti az új iparágakat és a belső fejlődést, mivel azonos szintre helyezi a határokon átnyúló befektetőket (akik külföldi gépekkel, technológiákkal és tőkével látják el magukat) és a helyi vállalkozásokat.

b) Szellemitulajdon-jogok

A jelenlegi szabadalmi rendszer révén a technológiák az észak-amerikai nagyvállalkozások kezében maradnak. A dél-amerikai országok ezekhez nem férhetnek hozzá, ami gátolja a belső iparosodást. Kreatív megoldásokra van szükség annak érdekében, hogy a szellemitulajdon-jogok a globalizáció és a szükséges fejlődés követelményének egyaránt meg tudjanak felelni.

c) Közvetlen külföldi befektetések (kkb)

A „közvetett kisajátítás” (a befektetők cselekvési szabadságának új nemzeti jogszabályok általi korlátozása) és az ehhez hasonló intézkedések veszélyeztetik az exportáló országok képességét arra, hogy társadalmi és környezetvédelmi jogszabályaikat szigorítsák. Ilyen eljárás mellett fennáll a kockázata annak, hogy jogi eljárásokkal és jelentős kompenzációs összegek kifizetésével kell szembenézni.

d) A szolgáltatások liberalizációja

A nagy bányászati kitermelések jelentős víz- és energiaigénye veszélyezteti az említett alapszolgáltatásokhoz való hozzáférést. Ezen ágazattípus liberalizációja igen kedvezőtlenül hathat a lakosságra, ezért a legnagyobb fokú elővigyázatossággal kell kezelni.

Az ágazat irányításának megerősítése és egyensúlyának helyreállítása

A nyersanyagágazat irányítása – amint azt láttuk – jelenleg nagyon gyenge és kiegyensúlyozatlan. Az irányítás megerősítésére az alábbi javaslatokat tesszük:

- a) a tőzsdei tevékenységek szabályozása és a spekuláció féken tartása a nyersanyagárak ingadozásának visszafogása érdekében,

- b) az ágazat maximális átláthatóságát biztosító kezdeményezések támogatása *(például a nyersanyag-kitermelő iparágak átláthatóságára irányuló kezdeményezés, az EITI),*
- c) korrupcióellenes egyezmények ratifikálása és az adóparadicsomok megszüntetése,
- d) adópolitikai együttműködés annak érdekében, hogy a külföldi befektetők megfelelő adókkal járuljanak hozzá azon országok fejlődéséhez, ahol tevékenységeket folytatnak,
- e) a vállalkozások társadalmi felelősségvállalásának megerősítése és a termelési mennyiségekre, a nyereségre és a fizetett adókra, valamint a környezetvédelmi és társadalmi gyakorlatokra vonatkozó részletes információkat tartalmazó éves jelentések közzétételének kötelezővé tétele,
- f) a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) egyezményeinek ratifikálása és végrehajtása, ezek belefoglalása a tárgyalás vagy módosítás alatt lévő megállapodásokba, valamint megfelelő nyomonkövetési rendszerek elfogadása és azok végrehajtásának ellenőrzése,
- g) a többoldalú környezetvédelmi megállapodások betartása és a vízhez való jog mint emberi jog megerősítése, az ENSZ elveinek megfelelően,
- h) technológiai kutatási és fejlesztési együttműködés a fenntarthatóbb nyersanyag-kitermelési gyakorlatok, az újrafelhasználási és újrahasznosítási technológiák és az ökológiai tervezés előmozdítása érdekében,
- i) a kitermelési és azon kívüli övezetek meghatározása a következő szempontok szerint: környezeti érzékenység, folyamatban lévő konfliktusok és társadalmi-kulturális sérülékenység,
- j) az őslakos népekkel való konzultációra és e népek önálló és információkon alapuló előzetes egyetértésének megszerzésére vonatkozó kötelezettség teljesítése, részletes és hasznos tájékoztatás nyújtása, valamint konzultációk folytatása a döntéshozatal korai szakaszában, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 169. számú nemzetközi egyezménye és az őslakos népek jogairól szóló ENSZ-nyilatkozat tiszteletben tartásával,
- k) az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése az érintett közösségek számára,
- l) a nyersanyag-diplomácia előmozdítása ((COM 2011)0025) az emberi jogok és a jó kormányzás tiszteletben tartása jegyében,
- m) az új eszköz, a LAIF (Latin-amerikai Befektetési Alap) felhasználási kritériumainak egyértelműbb meghatározása annak érdekében, hogy hatékonyan hozzájáruljon az erőforrások fenntartható kiaknázásához kapcsolódó célkitűzések eléréséhez.